

Донец. держ. ун-т внутр. справ, Донец. регіон. наук. центр НАПН України. Кропивницький: ДонДУВС, 2023. С. 80-83.

2. Куц В. Протидія злочинності: сутність і зміст. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2016. № 4. С. 103-112.

3. Шевчук В. М. Структура тактичних операцій: проблеми та пропозиції. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 318-328.

4. Кондратюк Л. В. Методика розслідування злочинів у сфері земельних відносин: дис. ... д-ра філософії: 081 Право. Одеса, 2023. 239 с.

5. Андреев Д. В. Тактичні операції затримання на гарячому при розслідуванні незаконного обігу зброї. *Форум права*. 2018. № 2. С. 6-13.

6. Варцаба В. М. Розслідування злочинів організованих злочинних груп (тактико-психологічні основи): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2003. 17 с.

7. Шепітько В. Ю. Тактика розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями. Харків : Нац. юрид. акад. України, 2000. 88 с.

Волобуєв А. Ф.

професор кафедри кримінального процесу та криміналістики факультету № 1 Донецького державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор

ПРО НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДІЗНАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В українському законодавстві інститут кримінального проступку з'явився досить незвичайним шляхом. Вперше категорія «кримінальний проступок» була текстуально закріплена у початковій редакції КПК України 2012 р. (далі КПКУ) при відсутності такого поняття в чинному на той час Кримінальному кодексі України (далі ККУ). Очевидно мотивом такої законодавчої новели була гуманізація кримінальної відповідальності, але є підстави вважати, що була ще одна мета, яка полягала у вирішенні гострої процесуальної проблеми – надзвичайного перевантаження органів досудового розслідування, яка була обумовлена скасуванням КПКУ 2012 р. раніше існуючого процесуального інституту дослідчої перевірки. Засобом вирішення вказаної проблеми було обрано впровадження інституту кримінального проступку і застосування спрощеної форми досудового розслідування – дізнання.

Але, як видається, законодавець при цьому не створив належних умов для того, щоби органи дізнання дійсно могли скоротити процедуру кримінальних проваджень щодо кримінальних правопорушень, які не мають значної суспільної небезпечності, зменшити навантаження на органи

досудового розслідування і суди, що є надзвичайно важливим під час воєнного стану. Законодавець цілком логічно передбачив для дізнання досить широкий перелік процесуальних дій, які дозволяється проводити до внесення відомостей до ЄРДР і результати яких відповідно до статей 298-1, 298-3 КПКУ визнаються процесуальними джерелами доказів. Так, якщо слідчому дозволяється у невідкладних випадках до внесення відомостей до ЄРДР провести тільки огляд місця події, то дізнавач для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку до внесення відомостей до ЄРДР окрім огляду місця події має право:

- 1) відібрати пояснення;
- 2) провести медичне освідування;
- 3) отримати висновок спеціаліста і зняти показання технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;
- 4) вилучити знаряддя і засоби вчинення кримінального проступку, речі і документи, що є безпосереднім предметом кримінального проступку, або які виявлені під час затримання особи, особистого огляду або огляду речей (ч. 3 ст. 214 КПКУ) [1].

З практичної точки зору реалізація таких дій передбачає наступний обсяг процесуальної роботи дізнавача.

1. Прийняття заяви та отримання пояснення від потерпілого про обставини кримінального проступку, наявність свідків та інших джерел доказів. Протокол прийняття заяви та отримання пояснення від потерпілого повинен містити такий обсяг відомостей, який дозволяє попередньо кваліфікувати заявлене правопорушення саме як кримінальний проступок. Наприклад, при зверненні потерпілої особи із заявою про заподіяння побоїв (ч. 1 ст. 126 ККУ) потрібно встановити не тільки характер насильства, але отримати й відомості про винну особу та взаємини з нею для відмежування від домашнього насильства (ст. 126-1 ККУ), яке є злочином.

2. Отримання від потерпілої особи речей і документів, які мають значення для кримінального провадження (наприклад, тих, що торкаються предмета кримінального проступку). Протокол повинен містити опис отриманих об'єктів в обсязі, необхідному для вирішення завдань, обумовлених предметом доказування. Наприклад, при заяві про викрадення мобільного телефону (ч. 1 ст. 185 ККУ), або заволодіння ним шляхом обману (ч. 1 ст. 190 ККУ) такими речами можуть бути частини пристрою (блок живлення), а також пакувальна коробка, чек магазину тощо. Вказані речі і документи можуть бути використані для встановлення розміру шкоди, заподіяної потерпілій особі.

3. Отримання пояснень свідків, на яких вказала потерпіла особа. Такі пояснення стосуються обставин вчинення кримінального проступку і мають на меті підтвердження, уточнення чи спростування повідомлених відомостей.

4. Проведення медичного освідування потерпілої особи з метою

виявлення тілесних ушкоджень, їх характеру і локалізації, що фіксується в акті (довідці) про медичне освідування. Ці відомості потрібні для попередньої кваліфікації кримінального проступку, наприклад, за ст. 125 ККУ та відмежуванні його від інших кримінальних правопорушень проти здоров'я особи, які мають статус злочинів. Медичне освідування може бути проведено й стосовно підозрюваного, який може знаходитися у стані сп'яніння.

5. Вилучення речей і документів, що були безпосереднім предметом кримінального проступку та були виявлені під час затримання в порядку ст. 298-2 КПКУ підозрюваної особи. Слід зазначити, що затримання підозрюваного у вчиненні кримінального проступку, заправило, здійснюється не дізнавачем, а офіцером патрульної, кримінальної або дільничної служб поліції (уповноважена службова особа), який був викликаний у зв'язку з кримінальним правопорушенням. Протокол окрім обставин затримання повинен містити відомості про результати особистого обшуку і передається в орган дізнання для вирішення питання про внесення відомостей до ЄРДР і початок досудового розслідування. Вилучені під час обшуку затриманої особи речі і документи визнаються речовими доказами, про що дізнавачем виноситься відповідна постанова, та приєднуються до матеріалів дізнання (ч. 2 ст. 298-3 КПКУ).

6. Зняття інформації з камер відеоспостереження, автомобільних реєстраторів, смартфонів очевидців (якщо такі встановлені) та інших технічних приладів і засобів, що мають аналогічну функцію фіксації. Ця процесуальна дія дізнавача включає в себе пошук вказаних технічних засобів, опитування їх власників, огляд (перегляд) даних, що містяться в/на технічному носії інформації. Отримані відомості відображаються у відповідному протоколі у формі, придатній для сприйняття їх змісту (за допомогою електронних засобів, фотозйомки, відеозапису, зйомки та/або відеозапису екрана тощо або у паперовій формі).

7. Отримання висновку спеціаліста. Така процесуальна дія, як видається, покликана була замінити собою проведення судової експертизи, яка, заправило, потребує значних витрат часу. У зв'язку з цим є доречним звернути увагу, що медичне освідування є нічим іншим як заміщенням судово-медичної експертизи попереднім медичним обстеженням особи, результати якого фіксуються у довідці (акті) відповідного спеціаліста. Є підстави припускати, що під отриманням висновку спеціаліста розуміється проведення попереднього дослідження (експрес-аналізу) певного об'єкта для отримання відповідей на питання дізнавача, які мають юридичне значення, зокрема для попередньої кримінально-правової кваліфікації кримінального правопорушення. З цим тлумаченням узгоджується припис, відповідно до якого при врученні повідомлення про підозру особа інформується про результати медичного освідування та висновку спеціаліста, а у разі незгоди з їх результатами вона має право протягом сорока восьми годин звернутися з

клопотанням про проведення експертизи (ч. 2 ст. 298-4 КПКУ). Але викликає здивування припис, що міститься в ст. 300 КПКУ, де зазначається, що висновок спеціаліста має відповідати вимогам до висновку експерта. Тобто, законодавець зобов'язав спеціаліста у справах про кримінальні проступки (а відтак це стосується й дізнавача) при складанні висновку дотримуватися вимог, що викладені у статтях 101-102 КПКУ. Але ж це явно суперечить закладеній ідеї спрощення процедури використання спеціальних знань. У зв'язку з цим не можна погодитися з пропозицією групи авторів, які ґрунтуючись на схожих обставинах, пропонують надати право дізнавачу замість отримання висновку спеціаліста до внесення відомостей про кримінальний проступок до ЄРДР отримувати висновок експерта, тобто йдеться про проведення судової експертизи до відкриття кримінального провадження [2, с. 176].

Видається очевидним, що наведені процесуальні дії дізнавача мають характер невідкладності, а їх своєчасне проведення є шляхом до спрощення досудового розслідування і судового провадження щодо кримінальних проступків. Саме це зближує кримінальне провадження щодо проступків з адміністративним провадженням. Але проблема полягає у тому, що законодавець при внесенні змін до статті 214 КПКУ у зв'язку із запровадженням інституту кримінальних проступків залишив раніше існуючий припис щодо часу внесення відомостей до ЄРДР – не пізніше 24 годин (тобто один робочий день дізнавача). З огляду на викладений обсяг процесуальних дій їх проведення у зазначений час є просто неможливим. Вирішення даної проблеми бачиться у внесенні змін до ч. 3 ст. 214 КПКУ, яку пропонується викласти з формулюванням, яке стосується кримінальних проступків: «Для з'ясування обставин вчинення кримінального проступку, про який були отримані відомості, не пізніше 72 годин до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань дізнавачем може бути: ...» і далі перелік процесуальних дій за чинним текстом. Як видається, результатів проведення розглянутих вище процесуальних дій дізнавача буде достатнім для формулювання підозри (чи прийняття іншого рішення), після чого отримані відомості вносяться до ЄРДР, складається повідомлення про підозру і вручається особі з наступним проведенням слідчих (розшукових) дій, якщо в них виникає потреба.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 10.05.2024).

2. Лук'янчиков Є. Д., Лук'янчиков Б. Є., Микитенко О. Б. Співвідношення висновку експерта з висновком спеціаліста в кримінальному провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Серія: Право. Вип. 76. Ч. 2. С. 172-177.